

Голуб Олександр Миколайович,
викладач ДПТНЗ «Славутський професійний ліцей»,
oleksandrGolub490@gmail.com

Предмет – Громадянська освіта
Тема уроку – Людина і держава

Навчальна мета – закріпити та розширити знання учнів про особливості взаємовідносин особи і держави; права людини крізь призму відносин «людина — держава», визначити роль держави та державних інституцій щодо захисту прав людини та прав дитини.

Розвивальна мета – розвивати інтерес учнів до предмету; розвивати правову грамотність.

Виховна мета – виховувати правову культуру.

Тип уроку: комбінований.

Педагогічна технологія: ігрові технології.

Дидактичне забезпечення: презентація Power point (<https://docs.google.com/presentation/d/1uVv80bMzE-sXPnEWmLaXHVWbZASlueuY/edit?usp=sharing&ouid=101287524254233569293&rtpof=true&sd=true>), картки із завданнями (Додатки).

Матеріально-технічне забезпечення: підручник, комп'ютер, проектор, екран.

Література:

1. Інтегрований курс «Громадянська освіта» (рівень стандарту): підруч. для 10 кл. закладів загальної середньої освіти / Бакка Т. В., Марголіна Л. В., Мелешенко Т. В. — К.: УОВЦ «Оріон», 2018. — 240 с.: іл.

Хід уроку:

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

«Щоб країна могла жити, необхідно, щоб жили права»
Адам Міцкевич

Привітання, створення комфортної психологічної обстановки, психологічне налаштування.

Гра «Немає правил». Для проведення гри кожен ряд учнів утворює одну команду. Ті, хто на перших партах, – капітани команд. Їм викладач дає по маркеру (або іншому предмету) і оголошує: «Гра почалася!».

Очевидно, учні будуть у розпачі через відсутність вказівок, після хвилини такої «гри» викладач зупиняє її словами: «Стоп! Ви порушили правила!» і пояснює гру, говорячи, що маркер треба спочатку передати в кінець ряду, а потім повернути його тим, хто починав: виграє команда, яка закінчує першою.

Викладач знов розпочинає гру зі слів «Гра почалася», учні починають грати, а він їх знов зупиняє словами «Стоп! Ви порушили правила!» і пояснює, що вони забули, що можна передавати маркер лише через ліве плече. На це вони можуть почати скаржитися, або обурюватися, що викладач нічого не сказав про

ці правила, викладач не звертає уваги на зауваження. Після чергового старту викладач спиняє учнів: «Ви знов порушили правила» і додає нове правило, наприклад, маркери слід передавати правою рукою, а приймати лівою. Гра починається й триває до завершення. Викладач визначає переможців.

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ, УМІНЬ, НАВИЧОК

Метод «Скринька думок»

1. Що ви можете сказати про гру? Що вам не сподобалося? (серед можливих відповідей треба виділити такі:

- мають бути правила;
- ці правила мають бути всім відомі;
- правила мають бути ясні, чіткі, зрозумілі;
- усі учасники мають бути рівними у своїх правах).

III. ФОРМУВАННЯ МЕТИ Й ЗАВДАНЬ УРОКУ

У цій грі справді не вистачає правил. Саме правила є дуже важливою умовою не тільки для проведення будь-якої гри, заходу, конкурсу, а й обов'язкові для існування суспільства, держави, спільності.

Отже, щоб забезпечити життя в мирі і злагоді один з одним, складають правила, які визначають і регулюють стосунки між людьми. Життя змусило людей встановити багато різних правил. І ми зустрічаємося з ними на кожному кроці – у громадських місцях, у транспорті, в закладі освіти, на природі, на воді, правила дорожнього руху і т.д.

Що особливо зміцнює державу? (правопорядок, законність).

Саме тому, епіграфом нашого уроку є слова великого польського письменника Адама Міцкевича: «Щоб країна могла жити, необхідно, щоб жили права».

IV. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Відносини держави та фізичної особи зазвичай ґрунтуються на взаємних правах, обов'язках та відповідальності, які конкретизуються в конституції та інших нормативно-правових актах. При цьому слід звернути увагу на те, що в сучасному світі діють міжнародні стандарти в галузі прав людини і держави зобов'язані встановити у своєму внутрішньому законодавстві такий правовий статус людини і громадянина, що відповідає цим стандартам.

Термінологічна розминка

1. Що таке держава?
2. Які ознаки та функції має держава?
3. Що означає поняття «особа»?
4. Що таке суспільство?
5. Як пов'язані між собою особа та держава?

V. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1. Концепції взаємовідносин «людина—держава»

Із часом формування сукупності прав і свобод людини виникли дві концепції їх відношення до держави.

Природно-правова концепція прав і свобод людини передбачає, що незалежно від волі держави людина від народження має невід'ємні природні права, на які держава не має права посягати, але мусить охороняти від

будь-яких зазіхань. Згідно з позитивістською концепцією, обсяг прав і свобод людини встановлено державою як верховною силою, наділеною правом розпоряджатися долями індивідів на власний розсуд. У сучасному світі набули поширення обидві концепції.

Метод «Шкала думок»

Чи завжди держава була охоронцем прав і свобод громадян?

2. Права і свободи людини та відповідальність держави за їх дотримання, гарантування та захист

Згідно з Конституцією України, держава виступає гарантом дотримання прав і свобод людини й громадянина. Реалізація цього відбувається через систему органів державної влади, до яких належать:

- Верховна Рада України;
- Президент України;
- Конституційний Суд України;
- органи виконавчої влади;
- правоохоронні органи;
- політичні партії та громадські організації;
- міжнародні правові організації.

Крім цього, у межах держави існують гарантії, які надає держава своєму населенню. Серед них розрізняють соціально-економічні гарантії, які передбачають наявність соціальної стабільності, матеріальної основи для належного життя людини; політичні гарантії, завданням яких є забезпечення стабільних політичних структур та належного рівня політичної культури в соціумі; юридичні гарантії, які охоплюють усі правові засоби, що забезпечують реалізацію прав, свобод та обов'язків людини і громадянина.

У випадку, якщо держава не виконує своїх зобов'язань із гарантування й дотримання прав і свобод людини й громадянина, її громадяни, а також інші постраждалі особи можуть звернутися до відповідних судових установ із позовом проти держави, а також до правозахисних організацій — національних або міжнародних.

Цікаво знати

Парламентський контроль за дотриманням конституційних прав і свобод людини й громадянина та захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Іншою назвою є термін «омбудсмен», що в перекладі зі шведської означає «представник». Уперше ця посада була створена в 1809 р. у Швеції, а нині поширена в більш ніж 100 країнах світу.

За допомогою пошукових систем Інтернету дізнайтеся, хто в Україні зараз обіймає посаду омбудсмена.

Робота з документом (Додаток 1)

Проаналізуйте уривок із документа. Якої концепції прав людини дотримувалися її автори? Обґрунтуйте свою точку зору.

3. Обов'язки громадянина

Із правами і свободами людини та громадянина нерозривно пов'язана їхня відповідальність, що реалізується в наявності обов'язків.

Конституційно-правовий інститут обов'язків почав формуватися після Другої світової війни. Проте й до цього обов'язки громадян були закріплені в національних законодавствах. Найпоширенішими серед обов'язків, які держава покладала на своїх громадян, були дотримання законів, сплата податків, військова повинність тощо.

Обов'язки громадян України, як і їхні права, закріплені Конституцією України. Основним конституційним обов'язком громадян України є дотримання її Конституції та законів. Також у ній закріплено такі обов'язки:

- захищати Вітчизну;
- шанувати державні символи України — Державний Прапор, Герб та Гімн;
- не завдавати шкоди природі й відшкодовувати завдані їй збитки;
- охороняти культурну спадщину;
- піклуватися про дітей та непрацездатних батьків;
- сплачувати податки та збори.

За недотримання цих обов'язків громадянином України настає кримінальна відповідальність.

Метод «Прес»

Чи є виконання обов'язків гарантією дотримання прав і свобод людини?

VI. ЗАСТОСУВАННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ, НАВИЧОК

1. Правова загадка.

Хто такий омбудсмен? (Уповноважений Верховної Ради України з прав людини).

2. Правова естафета.

Поняття «право» не існує без поняття «обов'язок» — вони невід'ємні один від одного. Якщо ви маєте отримувати якісь блага, то хтось повинен вам їх надавати. Саме тому слід завжди пам'ятати, що, крім прав, ми маємо ще й обов'язки. Вони також зазначені Конституцією України — статті 65-68 (учні по черзі називають конституційні обов'язки громадян України).

3. Проблемне завдання «Конституційні права та обов'язки» (Додаток 2).

Викладач роздає картки, на яких роздруковані різні ситуації, що стосуються правопорушень, і просить учнів по черзі прокоментувати їх.

Викладач. Обов'язком усіх громадян України є не тільки знання Законів нашої держави та Конституції України, а й неухильне їх дотримання, повага до прав і свобод, честі і гідності інших громадян. Це і є правова культура.

VII. ПІДСУМКИ УРОКУ

Заключне слово викладача. Існують дві концепції ролі держави у функціонуванні прав і свобод людини, проте незалежно від цього держава є гарантом дотримання прав і свобод людини й громадянина. Громадяни, у свою чергу, мають перед державою певні обов'язки, закріплені в її конституції та розвинені в законах.

Кожен з вас є громадянином України, частиною великого народу, великої родини. Україна чекає на вас — молодих, енергійних, розумних, які знають свої права і обов'язки, а головне патріотично налаштованих, які серцем і душею

вболівають за свою країну. (Викладач кожному дарує Пам'ятку молодого громадянина України).

Пам'ятка молодого громадянина України

1. *Пам'ятай: ти вільний громадянин вільної держави – України, для розвитку і зміцнення якої повинен кожним кроком, словом, дією сприяти розвитку, злагоді, порозумінню своєї землі й народу.*
2. *Сприяй відродженню духовних цінностей, набувай ґрунтовних знань з історії, культури, традицій.*
3. *Повсякчас дотримуйся основних засад духовності української нації – загальноприйнятих християнських заповідей.*
4. *Виховуй у собі патріотизм, чесність, мужність, терпимість до недоліків інших.*
5. *Засуджуй байдужість, зраду державних інтересів України.*
6. *Чесно й добросовісно трудись на благо зміцнення державності України.*
7. *Будь завжди готовим стати на захист цілісності Української держави, її кордонів, народу.*
8. *Охороняй екологічне середовище, раціонально використовуй природні ресурси.*
9. *Серцем відчуй єдність із державою, яка піклується про тебе, і яку ти маєш зміцнювати.*

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Напишіть есе за видатним висловом Ш. Монтеск'є: «Закони повинні для всіх мати однаковий зміст».
2. Випереджувальне завдання – підготували інформаційну довідку: «Женевська декларація прав дитини».

ДОДАТКИ

Додаток 1

Робота з документом

Проаналізуйте уривок із документа. Якої концепції прав людини дотримувалися її автори? Обґрунтуйте свою точку зору.

Із Декларації незалежності США 1776 р.

Ми дотримуємося тих очевидних істин, що всі люди створені рівними і що творець заповів їм певні невід'ємні права, серед яких право на життя, свободу, прагнення щастя; що для забезпечення цих прав людьми засновані уряди, які користуються своєю владою за згодою керованих. Якщо який-небудь уряд перешкоджає досягненню цих цілей, то народ має право змінити або знищити його і заснувати новий уряд на таких підставах і засадах, організовуючи його владу в таких формах, які найкраще гарантуватимуть його безпеку та щастя.

Додаток 2

Ситуація 1. Валя К. допомагає мамі розносити пошту. Вона дуже цікавиться життям своїх друзів, а тому іноді перечитує листівки, листи, адресовані іншим. Які права людини вона порушує? (Стаття 31 Конституції України).
Ситуація 2. У багатьох американських фільмах фінал такий: затримавши злочинця, правоохоронець говорить: «Ви маєте право мовчати. Усе, що ви скажете, може бути використане проти вас. Ви маєте право на... Про які права людини і громадянина тут ідеться? Чи маєте ви такі права? (Стаття 29 Конституції України).
Ситуація 3. Один канадський письменник говорив: «Право бути здоровим у наші дні – настільки дорога річ, що його може дозволити тільки багатий». Що мав на увазі письменник? Чи реалізована Стаття 49 Конституції України?
Ситуація 4. Дев'ятирічний Сергій написав вірші й хотів надіслати їх у дитячий журнал. Але його старший брат Дмитро сказав: «Даремно посилаєш. Ти ж неповнолітній, не можеш бути автором, і тому твої вірші не надрукують». Чи правий Дмитро? (Статті 34, 54 Конституції України).
Ситуація 5. Громадянин М. перейшов вулицю на червоне світло. Водій, намагаючись його не збити, різко вивернув кермо. У результаті зіткнулись два автомобілі. Яке правопорушення здійснив громадянин М.?
Ситуація 6. Громадянин К. запідозрив свого сусіда Б. у крадіжці магнітофона, виламав двері квартири Б. і знайшов свою річ. Ні громадянин К., ні Б. не повідомили про ці події в правоохоронні органи. Хто з них і як порушив Конституцію України?
Ситуація 7. Чи може жінка стати Президентом України? (Стаття 24 Конституції України).
Ситуація 8. Костя Л., 12 років, подарував своїй подрузі велосипед. Приголомшеним батькам він пояснив, що велосипед – його приватна власність. А в Конституції записано, що кожен має право розпоряджатися своєю власністю. Хто ж правий – Костя чи батьки?
Ситуація 9. Напередодні огляду шкільної художньої самодіяльності директор школи змусив працювати вчителів без вихідних протягом місяця. Дайте оцінку діям директора. Яке конституційне право порушено?